

16737

Αρ. εισ. _____

ΑΝΩΤΕΡΑ
ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΣΧΟΛΗ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Δ. Α. ΓΛΗΝΟΥ

ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΣ

ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΣ

ΑΘΗΝΑΙ
1921

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΑΝΩΤΕΡΑ
ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΣΧΟΛΗ

Α. Α. ΓΛΗΝΟΥ

ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΣ

ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΣ

ΑΘΗΝΑΙ
1921

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΣΤΗΝ ΚΥΡΙΑ

ΠΗΝΕΛΟΠΗ Σ. ΔΕΛΤΑ

ΑΦΙΕΡΩΝΕΤΑΙ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΣ ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΣ*

(Ένας λόγος για την αρχή ενός έργου)

Κυρίες και Κύριοι

Αν ήθελα ν' ακολουθήσω τὴ μέθοδο τῶν σιγηλῶν ἐκείνων σοφῶν τῆς Ἀνατολῆς, ποὺ μ' ἓνα νεῦμα τους ἢ μὲ μιὰ λέξη τους ἐκφράζουν κόσμους ὀλοκλήρους στοχασμῶν, θὰ μπορούσα ἴσως σήμερα νὰ σᾶς παραστήσω ἄρκετὰ ἐκφραστικὰ τὸ σκοπὸ τῆς «Ἀνωτέρας Γυναικείας Σχολῆς» χωρὶς νὰ πῶ οὔτε μιὰ λέξη.

Θὰ ἦταν ἴσως ἄρκετὸ νᾶνεβῶ στὸ βῆμα καὶ νὰ σᾶς δείξω μὲ φωτεινά, ἂν ἦταν δυνατό, γράμματα ὄχι τὸ πρόγραμμα καὶ τὰ μαθήματα, ποὺ θὰ διδαχθοῦν ἐκεῖ, ὄχι κἂν τὰ ὀνόματα ἐκείνων, ποὺ θὰ διδάξουν, παρὰ μόνο τὶς καταλήξεις τῶν ὀνομάτων των.

Τότε θὰ βλέπατε, ὅτι μέσα στὰ δώδεκα πρόσωπα τὰ ἔντεκα εἶναι ἄνδρες. Καὶ ἡ ἀντινομία θὰ σᾶς ἦταν ὀλοφάνερη.

Νὰ λοιπὸν ὁ σκοπὸς τῆς «Ἀνωτέρας Γυναικείας Σχολῆς» εἰκονικὰ ἐκφρασμένος. Νὰ λείψη καὶ αὐτὴ καὶ κάθε ἀνάλογη ἀντινομία. Νὰ πάρη ἡ γυναῖκα τὴ θέση της, τὴν ἀντίστοιχη μὲ τὴν ἀξία της θέση, στὶς ἀνώτερες ἐκδηλώσεις τῆς κοινωνικῆς ζωῆς.

Μὰ ἡ μέθοδος τῶν σιγηλῶν σοφῶν, ποὺ θὰ ἦταν τόσο εὐχάριστη καὶ σὲ μένα καὶ σὲ σᾶς, δὲν εἶναι στὴν προκειμένη περίσταση ἄρκετὰ πρακτικὴ.

Γιατὶ πολὺ φοβοῦμαι, ὅτι τὸ πρόβλημα εἶναι ἀκόμη πολὺ σκοτεινὸ στὴν Ἑλληνικὴ κοινωνία καὶ ὅτι τὸ ἀξίωμα αὐτὸ «νὰ πάρη ἡ γυναῖκα

---

* Εἰπώθηκε στὸν Παργασσὸ στὶς 11 Ὀκτωβρίου 1921.

τῆ θέσει, πού τῆς ἀξίζει, στίς ἀνώτερες ἐκδηλώσεις τῆς κοινωνικῆς ζωῆς» ἀντί νά ἔχη τήν ἐπιβολή καί τὸ κῦρος μιᾶς ἀποδειγμένης ὀλοφάνερης ἀλήθειας, εἶναι μᾶλλον ἓνα αἶτημα ἐν μέρει ἀκατανόητο, ἐν μέρει ὑποπτο.

Γι' αὐτὸ ἀξίζει νὰ τὸ ἐξετάσωμε ἢ μᾶλλον εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ τὸ ἐξετάσωμε τὸ αἶτημα αὐτό. Γιατὶ βέβαια τῆ στιγμῆ, πού προβάλλομε στὴν κοινωνία ἓνα νέο ἰδανικό, τῆ στιγμῆ πού ζητοῦμε τὴν ἐμπιστοσύνη τῆς καὶ τὸν ἐνθουσιασμό τῆς γιὰ ἓνα νέο ἔργο, ἔχομε χρέος νὰ τῆς δείξωμε τὴν ἀξία του καὶ νὰ τὴν πείσωμε, πὼς ὅ,τι ζητοῦμε εἶναι μέσα στὴ γραμμὴ τοῦ συμφέροντός τῆς, πὼς προσπαθοῦμε νὰ τῆς πλουτίσωμε, καὶ νὰ τῆς τονώσωμε τίς ἱκανότητες γιὰ μιὰν ἀδιάκοπη ἀνύψωση τῆς ζωῆς, νὰ τῆς αὐξήσωμε τὴν ψυχικὴ τῆς δυναμικότητα, νὰ τῆς στερεώσωμε τοὺς συνεκτικοὺς ἄρμους, νὰ τὴν κάμωμε ὑγιέστερη, δημιουργικώτερη καὶ εὐτυχέστερη.

Καὶ ἀληθινὰ προβάλλομε ἓνα νέο ἰδανικὸ παιδείας γιὰ τὴ γυναῖκα, βγαλμένο ἀπὸ ἓνα νέο ἰδανικὸ ζωῆς.

Ποῦ ἔχει τὸ λόγο τῆς ὑπάρξεώς του, πού ἔχει τὴν πηγὴ του τὸ νέο ἰδανικό; Εἶναι νερὸ καθάριο βουνήσιας πηγῆς ἀνεβασμένο ἀπὸ τὰ βάθη τῆς μητέρας γῆς ἢ εἶναι μεθυστικὸ ποτό, μάγισσας παρασκευάσμα, γιὰ νὰ μᾶς πλανέση; Ποιῆς βαθύτερες ἀνάγκες τῆς ζωῆς μας τὸ γέννησαν, ποιά στέρηση πρόκειται νὰ πληρώση, ποιῆς ὁρμῆς νὰ ἱκανοποιήση, ποιά δίψα νὰ σβήση, ποιῆς δυνάμεις νὰ ξυπνήση;

Μήπως τὸ δημιούργησαν ἄρα γε περαστικοὶ πόθοι, νεωτεριστικῆς διαθέσεις χωρὶς βαθύτερη αἰτία; Καί, προκειμένου γιὰ τὴν Ἑλλάδα, μήπως εἶναι ἓνας ἀπλὸς ἀνικατοπτρισμὸς ἀπὸ ξένες ἀντιλήψεις, κάτι ξενότροπο καὶ ἀστήριχτο, ἀσυμβίβαστο μὲ τὴ ζωὴ μας;

Νὰ τί πρέπει νὰ ξεδιαλυθῇ. Ἄς ἀντικρῦσωμε λοιπὸν καθαρὰ τὸ ζήτημά μας.

Πρῶτο. Βγαίνει ἀληθινὰ ἀπὸ τὴ σημερινὴ κοινωνικὴ κατάσταση, σὰν ἀναπότρεπτη ἀναγκαιότητα τῆς ζωῆς, τὸ ἰδανικὸ μιᾶς ἀνώτερης παιδείας, πού πρέπει νὰ πάρη ἡ γυναῖκα γιὰ ὠφέλεια αὐτῆς τῆς κοινωνίας;

Δεύτερο. Ἄν αὐτὸ εἶναι ἀληθινὸ γιὰ τίς πολιτισμένες κοινωνίες τοῦ Δυτικοῦ Κόσμου, ἰσχύει καὶ γιὰ τὴν Ἑλλάδα; Καὶ ἰσχύει καὶ γιὰ τὴ σημερινὴ Ἑλλάδα ἢ εἶναι κάτι πρόωρο καὶ περιττὸ ἢ καὶ βλαβερό;

Τρίτο. Τὴ μορφή πρέπει νάχη ἢ παιδεία αὐτὴ στὴν Ἑλλάδα γιὰ νὰ ἱκανοποιηθῆ τὴν ἀνάγκη, ποὺ τὴ δημιουργεῖ;

Ἀπαντώντας στὰ τρία αὐτὰ ἐρωτήματα, ἀντιμετωπίζουμε νομίζω τὸ ζήτημά μας σὺλο τὸ βάθος καὶ τὸ πλάτος του.

*
* *

Βέβαια δὲν εἶναι ἔργο δικό μου ἀπόψε οὔτε νὰ σᾶς ζωγραφίσω σὺλη τοῦ τὴν ἐκταση τὸ μεγάλο κοινωνικὸ κίνημα, ποὺ μὲ τὸνομα χειραφέτηση τῆς γυναίκα ἢ φεμινισμὸς ἀπλώνεται γοργὰ ἀπὸ τὴ μιὰ στὴν ἄλλη χώρα ὅλου τοῦ πολιτισμένου κόσμου, οὔτε νὰναλύσω λεπτομερῶς τὰ γενεσιουργὰ του αἷτια.

Μὰ τὸ νέο ἰδανικὸ τῆς γυναικείας παιδείας, ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει, βρῖσκεται σὲ τόσο στενὴ σχέση μὲ τὴν κίνηση, ποὺ ἔχει σκοπὸ τὴν ἀνύψωση τῆς γυναίκα, ὥστε δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἐρευνήσωμε τίς ὀρίζεις του χωρὶς νὰ κοιτάξωμε τὸ μεγάλο ἀγῶνα, ποὺ τείνει νὰλλάξη τὴ μορφή τῆς κοινωνίας.

Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι στὸν τόπο μας ὑπάρχει ἀκόμα ἓνα πολὺ μεγάλο πλῆθος ἀνθρώπων καὶ ἀνάμεσα σ'ἐκείνους, ποὺ ἔχουν τὴν ἀξίωση νὰ ὀδηγοῦν τὴν κοινωνία, ποὺ ἢ βυθισμένοι σὲ μιὰ νιοβάνια αὐταρέσκιας μισοανοίγουν τὰ χεῖλη σ'ένα εἰρωνικὸ μειδίαμα, ὅταν ἀκοῦν νὰ γίνεται λόγος γιὰ τὰ μεγάλα σύγχρονα κοινωνικὰ ζητήματα ἢ κλεισμένοι μέσα στὰ ὄστρακα τῶν ἰδεῶν, μὲ τίς ὁποῖες εἶδαν μιὰ φορὰ τὸν κόσμο αὐτοῖ, ἢ δὲ θέλουν πιά νὰ ἰδοῦν τίποτε ἄλλο ἢ θυμώνουν ἅμα ἰδοῦν ἢ καὶ ἀγωνίζονται νὰ κλείσουν καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους μέσα σὲ ὄστρακα ἰδεῶν ἀνάλογα μὲ τὰ δικά τους.

Μὰ ὁ αἵματηρὸς σεισμὸς τῆς παγκόσμιας πάλης εἶμαι βέβαιος, πὼς ὀράγισε τὰ ὀπουδήποτε σινικὰ τείχη.

Καὶ ἀκοῦμε πιά μέσα ἀπὸ τίς ὀργισματιῆς τὸν κολοσσιαῖο ἀναβρασμὸ τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, ποὺ παλαίει τὴν ἀγωνία τοῦ θανάτου, τὴν ἀγωνία τῆς ζωῆς. Καὶ οἱ κοινωνίες καὶ τὰ ἔθνη, ποὺ δὲ θέλουν νὰ χῶσουν τὸ κεφάλι μέσα στὴν ἄμμο γιὰ νὰ μὴν ἰδοῦν τὸν κίνδυνο τοῦ θανάτου, ἔχουν χρέος νὰ ἰδοῦν, νὰντικρύσουν μὲ ὀρθάνοιχτα τὰ μάτια, νὰ κερδίσουν τὴ ζωή.

Τὴν πάλη τῶν ἔθνῶν καὶ τὴν εἶδαμε καὶ τὴ ζήσαμε καὶ τὴ ζοῦμε, γιὰτί μᾶς ἦταν ἀδύνατο νὰ κάμωμε ἄλλοιῶς. Μὰ πόσοι ἄλλοι ἀγῶνες μέσα στὶς κοινωνίες ἂν ὄχι τόσος αἵματηροὶ τὸ ἴδιο σκληροὶ! Πάλη τῶν τά-

ξεων, πάλη τῶν ἀδικημένων, πάλη τῆς γυναίκας γι' ἀπολύτρωση, πάλη τοῦ παιδιοῦ γιὰ ὑγεία καὶ χαρὰ καὶ αὐτενέργεια!

Ὅλες οἱ σκληριές αἰσθητές, ὅλα τὰ ὄνειρα τῆς λευτεριάς ζωντανεμένα, ὅλες οἱ πίκρες στὰ χεῖλη, ὅλ' οἱ καῖμοι καυτεροί, ὅλες οἱ καρδιές σὲ ἀγωνία. Βαριά τὰ δεσμά τῆς ζωῆς γιὰ τὸν ἄνθρωπο, μικρὴ καὶ στενόχωρη τοῦ ἔγινε ἡ γῆ.

Κι' ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς λίγους, ποὺ ὁ κόρος ὁ ὑλικὸς τοὺς κάνει ἄτονη, ἄβαθη καὶ στεγνὴ τὴν ψυχὴ, ὅλ' οἱ ἄλλοι ἀγωνιστές, εἴτε ἀμύνονται στὰ κάστρα τῶν καθιερωμένων, εἴτε ὁρμοῦν νὰ γκρεμίσουν τοὺς παλιούς καὶ νὰ χτίσουν τοὺς δικούς των νέους πύργους, πρὸς τὴν ἀνθρώπινη ψυχικότητα στρέφονται, ἐκεῖ ζητοῦν τὴν πηγὴ τῆς δυνάμεως, τὴν κιβωτὸ τῆς σωτηρίας, ἐν' ἀκλόνητο στήριγμα μέσα στὸ συγκλονιστικὸ σεισμό.

Ἄλλοι γυρίζουν στὶς σκοτεινὲς πηγές τοῦ συναισθήματος, στὴν ἀκαθόριστη πίστη καὶ τὸ μυστικισμό, ἄλλοι νοιώθουν μέσα τους θερμὴ καὶ ζωντανὴ τὴ θρησκευτικὴ συγκίνηση καὶ ἄλλοι ἀτενίζουν στὸ ψυχρὸ, μ' ἀκοίμητο καὶ ἀτάραχο καὶ ἀμείλικτο τῆς ἐπιστήμης καὶ τοῦ λόγου φῶς. Ὅλοένα φῶς καὶ περισσότερο φῶς! Ποτὲ δὲν ἦταν πιὸ σταθερὴ, καὶ πιὸ μεγαλόστομη ἢ ἐπὶ κλήση, ποτὲ δὲν ἦταν πιὸ ἀκόρεστη ἢ δίψα τοῦ φωτός.

Νὰ ὀπλισθῆ ὁ νοῦς μὲ τὴ γνώση τῶν νόμων τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ ζωϊκοῦ κόσμου γιὰ νὰ κυριαρχῆ σκοπιμώτερα ἀπάνω στὶς πολυποίκιλες δυνάμεις, ποῦ διέπονται ἀπὸ τοὺς νόμους αὐτούς· νὰ διερευνηθοῦν οἱ νόμοι τῆς ἐξελίξεως τῶν κοινωνιῶν γιὰ νὰ ὁυθμίζεται ἡ ἐνέργεια τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ομάδων ἀσφαλέστερα, γιὰ νὰ πετυχαίνη ὠρισμένους σκοπούς· νὰ γίνη βαθύτερο, ἐντονώτερο, λεπτότερο καὶ πολυμερέστερο τὸ συναίσθημα, τὸ μαγικὸ ἐλατήριο τῶν πόθων καὶ τῶν ὁρμῶν· νὰ χαλυβδωθοῦν οἱ βουλήσεις μὲ τὴν ἀσκήση, μὲ τὴν αὐτενέργεια, μὲ τὴν ἐπεύθυνη δράση· νὰ δυναμώσουν, νὰ σφυρηλατηθοῦν, νὰ ἀναπτυχθοῦν ὅλες οἱ ψυχικὲς ἱκανότητες· νὰ κινηθοῦν οἱ ψυχὲς πρὸς νέα ἰδανικὰ ἢ νὰ στραφοῦν νοσταλγικὲς πρὸς τὰ παλιὰ· καὶ πίσω ἀπ' ὅλες αὐτὲς τὶς τάσεις οἱ κοινωνικὲς ομάδες, ποὺ παλαίουν, οἱ ἐνθουσιασμοὶ καὶ οἱ παρορμήσεις, οἱ ἀπογοητεύσεις καὶ οἱ θρήνοι, οἱ ἐξορκισμοὶ τῶν κακῶν πνευμάτων καὶ οἱ λατρεῖες τῶν νέων θεῶν. Νὰ ποιά εἶναι ἡ πολύτροπη παιδαγωγικὴ, στὴν πλατύτερη σημασία τῆς λέξεως καὶ ψυχολοπλαστικὴ ἐργασία, ποὺ γίνεται σήμερα σῶλους τοὺς ζωντανούς λαούς.

Περισσότερη ψυχικότητα! τὸ σύνθημα ἀπὸ παντοῦ. Ὁ θεῖος σπινθηρὰς νὰ γίνῃ φλόγα καὶ φῶς σταθερό.

* * *

Προσπάθησα, κυρίες καὶ κύριοι, νὰ δώσω σὲ πολὺ γενικὲς γραμμὲς τὴν εἰκόνα τὴν ψυχικὴν τοῦ σύγχρονου κόσμου. Μὰ πρέπει τώρα νὰ ξεχωρίσω μέσα σαφῶς τὸν κόσμο τὸν ἀγῶνα τῆς γυναίκας καὶ νὰ ἀναζητήσω πρὸ πάντων τὴ μορφή, ποὺ παίρνουν οἱ πόθοι τῆς γιὰ μιὰν ἀνώτερη ψυχικότητα δική τῆς, γιὰ μιὰν ὁλοκλήρωση τῆς ἀτομικότητάς τῆς, γιὰ μιὰ πληθεσιερη, οὐσιαστικώτερη, πλουσιώτερη καὶ ἱκανοποιητικώτερη πραγμάτωση τοῦ εἶναι τῆς. Ὁ πόθος τῆς γυναίκας γιὰ πολύτρωση ἢ χειραφέτηση καὶ ἀνύψωση δὲ γεννήθηκε σήμερα. Ἔχει τὶς ῥίζες του πολὺ βαθιά. Πιὲ δὲν ἔλειψε τὸ ἀόριστο συναίσθημα γιὰ τὴ μειονεκτικὴ τῆς θέση. Στὸν Εὐριπίδη κα' ὄλας ἡ Μήδεια μᾶς ζωγραφίζει χτυπητὰ τὴν ἀθλια ζωὴ τῆς καὶ τὸν ἐλαττωματικὸ χαρακτήρα, ποὺ τῆς δημιουργεῖ αὐτὴ ἡ ζωὴ. Καὶ ὁ οὐτοπικὸς σοσιαλισμὸς ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Πλάτωνος τὴν τοποθετεῖ σὲ μιὰ θέση ἰσοτιμίας μὲ τὸν ἄνδρα.

Μὰ οἱ κοινωνικοὶ ὅροι γιὰ μιὰν ἀλλαγὴ ζωῆς μόνο στοὺς νεωτέρους χρόνους δημιουργήθηκαν.

Ἡ κοινωνικὴ οἰκονομία καὶ ἡ μητρότητα ἔταξαν τὴ γυναῖκα βασίλισσα τοῦ πατριαρχικοῦ σπιτιοῦ. Οἰκοδέσποινα, μητέρα, κόρη, θεράπεινα ἢ δούλη, ὁ ὀρίζοντας γιὰ τὴ δράση τῆς καὶ ὁ ὀρίζοντας γιὰ τὴ ψυχὴ τῆς κλείνεται μέσα στοὺς τοίχους τοῦ σπιτιοῦ αὐτοῦ. Ὅλες εἰ ἀνώτερες κοινωνικὲς λειτουργίαι δὲν εἶναι γι' αὐτὴ. Τῆς εἶναι κλειστὴ ἢ δημιουργικὴ διάνοηση καὶ ἡ ἐλεύθερη καὶ ὑπεύθυνη πάλη, ποὺ δημιουργεῖ τὸν ἄνθρωπο. Οἰκονομικὰ ἐξαρτημένη ἀπὸ τὸν ἄνδρα, τὸν πατέρα ἢ τὸν ἀδελφὸ δὲν ἔχει ἀτομικότητα. Οἱ συναισθηματικοὶ μόνο κόσμοι εἶναι δικοί τῆς. Ἀνεξάντλητη, πλούσια, ὀρηκτικὴ πηγὴ συναισθημάτων ἢ μητρότητα, ἢ ἀδελφικὴ στοργή, ἢ συζυγικὴ ἀγάπη καὶ πίστη. Τὸ στένεμα τῆς ζωῆς τῆς ἀνοίγει τὸ βάθος. Ἡ σκλαβιά τῆς γίνεται ἡ ἀρετὴ τῆς. Καὶ ἡ ἀρετὴ τῆς ἔχει τὸ θέλητρο τῆς ἀδιάρκοις θυσίας. Ἡ Πηνελόπη καὶ ἡ Ναυσικᾶ! Νὰ οἱ ἰδανικὲς γυναῖκες τοῦ πατριαρχικοῦ σπιτιοῦ.

Τὸ ἰδανικὸ τῆς Πηνελόπης καὶ τῆς Ναυσικᾶς εἶναι γιὰ αἰῶνες πολλοὺς τὸ μόνο ἰδανικὸ τῆς γυναικείας ζωῆς. Ἡ κοινωνία στηρίζεται ἀπάνω στὸ σπῖτι τὸ πατριαρχικό. Καὶ ἡ γυναῖκα μεγαλώνει καὶ ἀνα-

τρέφεται γὰ νὰ εἶναι ἡ Ἑστιάδα τοῦ σπιτιοῦ. Ἀνατρέφεται καὶ μορφώνεται μέσα στὸ σπίτι. Οἱ τέχες οἱ οἰκιακὲς καὶ ἡ οἰκιακὴ οἰκονομία εἶναι κεῖνο, πὺν πρὸ πάντων καὶ μόνο τῆς χρειάζεται. Τὸ χέρι τῆς εἶναι ἡ εὐλογία τοῦ σπιτιοῦ. Τὸ χέρι, πὺν ντύνει, πὺν τρέφει, πὺν λούει, πὺν χαϊδεύει. Ἡ διάνοιά τῆς, τὸ συναίσθημά τῆς ὑπάρχουν κυρίως γὰ νὰ ζωντανεύουν καὶ νὰ ὀδηγοῦν αὐτὸ τὸ χέρι τὸ εὐεργετικό. Καὶ γὰ νὰ μορφωθῆ τὸ χέρι καὶ ὅλες οἱ παθητικὲς ἀρετὲς τῆς γυναίκας τὸ καλύτερο σχολεῖο εἶναι τὸ σπίτι. Δὲν ὑπάρχει ζήτημα γυναικείας μορφώσεως καὶ γυναικείας παιδείας. Ἡ Πηνελόπη εἶναι ἡ παιδαγωγὸς τῆς Ναυσικᾶς, ἡ πνευματικὴ καὶ ἡ ἠθικὴ τῆς μητέρα. Καὶ γὰ αἰῶνες εἶναι ὑπεραρκετὴ.

Μὰ οὔτε ὁ ἄνδρας καὶ μὲ τίς πατριαρχικὲς ἀκόμη ιδέες: ἱκανοποιεῖται ἀπόλυτα μὲ τῆ γυναῖκα Πηνελόπη, οὔτε ἡ ἴδια ἡ γυναῖκα δέχεται πάντα μ' ἐγκαριέρηση τῆ μοῖρα τῆς Ἑστιάδας τοῦ σπιτιοῦ. Ὑπάρχει μέσα τῆς ἓνα στοιχεῖο ἐξ ἴσου γυναικεῖο, ἓνα στοιχεῖο ἀναπόσπαστο ἀπὸ τὸ φυσικὸ προορισμὸ τῆς. Ἡ ἀνάγκη νᾶρέση. Νᾶρέση στὸν ἄνδρα. Δὲν εἶνε ἡ Ἥρα ἡ μόνη ἐφέστια θεὰ τῆς, τὴν παραστέκει αἰῶνια καὶ ἡ Ἀφροδίτη καὶ τῆς ζητεῖ τὴ λατρεία τῆς. Κι' ἔτσι ὅπου ἡ βιωτικὴ εὐμάρεια ἢ ἡ κοινωνικὴ ἀνταρσία ἀπολυτρώση τῆ γυναῖκα ἀπὸ τὴ χειρωναξία, ἀπὸ τὴν ἀποκλειστικὴ ἀφοσίωση στὴ μητρότητα, ἀπὸ τὴν ἔγνοια τοῦ σπιτιοῦ, ἔχουμε ἓναν τύπο γυναικείας ζωῆς πὺν δὲν εἶναι πιά ἡ ζωὴ τῆς Πηνελόπης. Καὶ ὁ τύπος αὐτὸς βρῖσκεται παντοῦ καὶ πάντα, μὰ σὲ ὀρισμένες κοινωνικὲς καταστάσεις σὲ ὀρισμένες στιγμὲς κορροισμοῦ πολιτισμῶν γίνεται κυριαρχικὸς καὶ φανερόνεται μὲ τὴν ἀχτινοβολία καὶ τὴν ἔλξη ἐνὸς γοητευτικοῦ ἰδανικοῦ. Νὰ ἡ Ἀσπασία καὶ νὰ ἡ Φρύνη! Νὰ ἡ *dame elegante* καὶ ἡ *courtisane* τῶν χρόνων τῆς βασιλικῆς ἀκμῆς στὴ Γαλλία καὶ νὰ ἡ γυναῖκα κούκλα τοῦ σημερινοῦ ἀστικοῦ πολιτισμοῦ, ἡ *femme chic*, ἡ παρισινὴ *Femina*. Ασπιόμισχο, μυροβόλο λουλοῦδι, ἀνάλαφρη πετιλούδι λιμπερόχρωμη, ψυχὴ χαριτωμένη καὶ ἀνάβαθη. Καὶ τότε ἔρχεται ἓνας Rousseau καὶ βάζει τὴ σφραγίδα τῆς αἰωνιότητος σαὐτὸ τὸν τύπο.

«*La femme est faite specialement pour plaire à l'homme*».

Ἰδοὺ ὁ προορισμὸς τῆς γυναίκας. Διακοσμητικὸ στοιχεῖο τῆς ζωῆς μὲ δευτερεύοντα ρόλο τῆ μητρότητα. Ὅπως ἓνας ἄλλος φιλόσοφος ἔβαλε μὲ κάποια περιφρόνηση τὴ σφραγίδα τῆς αἰωνιότητος στὸν ἄλλο τύπο τῆς γυναίκας μητέρας. «Ἡ γυναῖκα εἶναι αἰνιγμα, πὺν ἡ

λύση του λέγεται μητρότητα» εἶπεν ὁ Νίτσε καὶ ὁ ἴδιος ἄλλοῦ ἐρωτᾷ· «Ἡ γυναῖκα; Μιὰ γάτα, ἓνα πουλί, στὴν καλύτερη περίπτωση, μιὰ παραμάνα».

Καὶ εἶναι χαρακτηριστικό, ὅτι μόνο μὲ τὸ ἰδανικὸ τῆς *dame elegante* γεννιέται ἡ ἀνάγκη γιὰ μιὰ μόρφωση γυναικεία μὲ κάποια ἔκταση, μὲ κάποιον πρόγραμμα καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι. Τέτοια μόρφωση βλέπομε νὰ δίνουν στὰ τέλη τοῦ μεσαιῶνα στὰ κορίτσια τῆς ἀριστοκρατίας τὰ μοναστήρια τῶν Βενεδικτίνων, συνδυασμένη πάντα μὲ τὴ θρησκευτικὴ ἐκπαίδευση.

Ἡ μητέρα δίδασκε στὴν κόρη τὶς τέχνες τοῦ σπιτιοῦ, ὅσο χρειάζεται φυσικὰ νὰ τὶς ξέρη μιὰν ἀρχόνισσα. Τὸ μοναστήρι καλλιεργοῦσε τὴ θρησκευτικὴ συνείδηση καὶ τὶς ἄλλες γυναικεῖες ἀρετὲς τοῦ συναίσθηματος, μὰ καὶ συνάμα προσπαθοῦσε νὰ τοῦς δώρη ὅ,τι χρειάζεται γιὰ νὰ παρουσιαστῇ μιὰ γυναῖκα στὸν ἀνώτερο κόσμον, τὴν ἀγάπη τῶν γραμμάτων καὶ τῶν καλῶν τεχνῶν καὶ ἰδιαίτερα τῆς μουσικῆς. Ἀργότερα στὴν ἐποχὴ τῶν Λουδοβίκων ἡ μόρφωση αὐτὴ παίρνει ἀκόμη κοσμικώτερο χαραχτῆρα. Ἐκεῖ λοιπὸν ἔχει τὴν ἀρχὴν τοῦ ἰδανικοῦ τῆς διακοσμητικῆς γυναικείας ἀγωγῆς, μὲ τὴν ἐκμάθηση τῶν καλῶν ἐξωτερικῶν τρόπων, μὲ λίγη ποίηση, λίγη μουσικὴ, λίγη καλλιτεχνικὴ χειροτεχνία (κέντημα, πυρογραφία, κ.τ.λ.) Αὐτὸ τὸ ἴδιο, ποὺ εἰσχιμένο ἀργότερα καὶ μὲ τὴ σπουδὴ ξένων γλωσσῶν καὶ πρὸ πάντων τῆς ἀριστοκρατικῆς γαλλικῆς καὶ μὲ τὴν ἐκμάθηση τοῦ χοροῦ, τὸ βλέπομε νὰ φτάνη ὡς τὶς μέρες μας καὶ νὰ κυριαρχῇ σὲνα ὠρισμένο μέρος τῆς κοινωνίας.

Ὡστε μέσα στὴν πατριαρχικὴ, τὴν ἀριστοκρατικὴ, ἢ φεουδαρχικὴ κοινωνία μᾶς παρουσιάζεται κυριώτατος ἰδανικὸς τύπος ἡ γυναῖκα *Ναυσικᾶ*—Πηνελόπη μὲ παραλλαγή πρὸς τὰ κάτω τὴ γυναῖκα σκλάβου καὶ πρὸς τὰ πάνω τὴν *dame elegante* ἢ τὴ Φρύνη, ποὺ στὴν καλύτερη ἐμφάνισή της λέγεται Ἀσπασία. Ἡ οἰκιακὴ χειροτεχνία καὶ οἰκονομία καὶ τὰ καθήκοντα τῆς οἰκοδέσποινας μαθαίνονται στὸ σπίτι, τὰ διακοσμητικὰ στοιχεῖα τῆς ἀνατροφῆς τὰ παίρνουν οἱ γυναῖκες τοῦ καλοῦ κόσμου ἢ στὸ σπίτι μὲ οἰκοδιδασκάλους ἢ σὲ σχολεῖα, ποὺ ἄλλοῦ μὲν εἶναι μοναστηριακὰ ἰδρύματα, ἄλλοῦ δὲ εἶναι ἀνώτερα ἀριστοκρατικὰ Παρθεναγωγεῖα καὶ οἰκοτροφεῖα. Αὐτὰ κληροδοτημένα στὴν ἀνώτερη ἀστικὴ τάξιν ἀκμάζουν ὡς σήμερα.

Ὁ ἀγῶνας καὶ τὸ ἀνέβασμα τῆς ἀστικῆς τάξεως, τῆς bourgeoisie, πού ἀρχίζει ἀπὸ τὸ δέκατο πέμπτο αἰῶνα καὶ ἔχει τελειωτικὸ σκληρὸν ἐπίλογο τῆ γαλλικῆ Ἐπανάσταση καὶ ἡ κυριαρχία τῆς ἀστικῆς τάξεως πού ἐξακολουθεῖ ἀπὸ τότε ὡς σήμερα, φέρνει βαθύτατες ἀλλαγές στὴν οἰκονομικὴ βάση, στὴ σύσταση καὶ ὀργάνωση, στὴ διανοητικὴ ἐπίδοση καὶ τὴν ἠθικὴ διαμόρφωση τῆς κοινωνίας. Τὸν ἀγῶνα βέβαια τὸν ἔκαναν οἱ ἄνδρες, τὴν ἀλλαγὴ τὴν πέτυχαν οἱ ἄνδρες, φορεῖς λοιπὸν καὶ τοῦ νέου ἀστικοῦ πολιτισμοῦ ἔγιναν οἱ ἄνδρες. Αὐτοὶ πῆραν πρῶτοι καὶ τὰ νέα δικαιώματα. Ὅλα τὰ βάρη καὶ ὅλα τὰ ἀγαθὰ. Στὴ γυναῖκα ἔμειναν τὰ πατροπαράδοτα βάρη, ἡ ἔγνοια τοῦ σπιτιοῦ καὶ ἡ μητρότητα καὶ τὰ πατροπαράδοτα ἀγαθὰ, ἡ ζωικὴ καὶ ψυχικὴ ὀκτώνη, ἡ περιορισμένη ἀτομικότητα καὶ ἄλλα χαρακτηριστικὰ τοῦ παρασιτισμοῦ. Αὐτὴ τὴ γυναῖκα ἀτενίζοντας ὁ Νίτσε ἔειπε: «Ἡ γυναῖκα κατεβάζει στὴ μικρότητά της, ὅ,τι ἐγγίζει».

Τὸ ἀστικὸ σπῖτι μένει οὐσιαστικὰ τὸ ἴδιον μὲ τὸ πατριαρχικόν, ὁ ρόλος τῆς γυναῖκας δὲν ἀλλάζει, ὁ τύπος τῆς γυναῖκας Νηυσικᾶς—Πηνελόπης παραμένει ἰδανικός. Στὰ κατώτερα στρώματα πλησιάζει περισσότερο στὴ σκλάβη, στὰ ἄνωτερα στρώματα ἀνθεῖ τὸ μαγικὸ καὶ μυρωμένο λουλούδι, ἡ λαμπερόχρωμη πεταλούδα, ἡ γυναῖκα τοῦ καλοῦ κόσμου.

Στὴν πρώτη της τὴν ἀνατρεπτικὴ ἀκόμη ὁρμὴ ἡ ἀστικὴ τάξη θεωρῶντας τὴν παιδεία καὶ τὴ μόρφωση γενικὰ σὰν ἓνα μέσο κυριαρχίας (ein Machtmittel ὅπως λέει οἱ Γερμανοὶ) παρεμβλεῖ ὁλότελα τὴ μόρφωση τῆς γυναῖκας καὶ χτυπάει μάλιστα τ' ἀριστοκρατικὰ οἰκοτροφεῖα τῶν κοριτσιῶν εἴτε κληρικὰ εἴτε κοσμικά. Ἀργότερα τὸ ἀστικὸ κράτος φροντίζει μόνον γιὰ τὴν ἀπαραίτητη στοιχειώδη μόρφωση τῆς γυναῖκας καὶ ἔτσι ἔχομε σ' ὅλο σχεδὸν τὸ δέκατο ἕνατο αἰῶνα καὶ σὺν τὴν Εὐρώπῃ μόνον δημοτικὰ σχολεῖα κοριτσιῶν δημόσια καὶ τίποτε ἄλλο. Κάθε ἀνώτερη μόρφωση τῆς γυναῖκας πέρα ἀπὸ τὸ δημοτικὸν σχολεῖον θεωρεῖται ἰδιωτικὴ ὑπόθεση.

Μὰ στὸ μεταξὺ μέσα στὴν ἴδια τὴν ἀστικὴν κοινωνίαν συντελεῖται μιὰ μεγάλη μεταβολή.

* * *

Πρῶτα πρῶτα ἡ ἀτομικὴ ἐλευθερία καὶ ἡ μόρφωση, πού ἀπλώθηκε στὸν ἀνδρικό κόσμον σὲ βαθμὸν, πού ποτὲ πρὶν δὲν ὑπῆρξε στὴ γῆ, δὲν

ἄφησεν ἀνεπηρέαστη τῇ γυναῖκα. Ἄρχισε καὶ αὐτὴ ὀλοένα περισσότερο νὰ ζῆ καὶ νὰναπνέη μέσα στὸν ἥλιο τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας, ποῦ ζοῦσαν καὶ τὰδέλφια τῆς, οἱ συγγενεῖς τῆς καὶ ὁ ἄνδρας τῆς. Ὀλοένα γινόταν δυσκαλότερο καὶ στοὺς πιὸ συντηρητικούς καὶ αὐταρχικούς ἄνδρες νὰ κρατοῦν τῇ γυναῖκα κλειστὴ σὰν τῇ βασιλοπούλα τοῦ παραμυθιοῦ μέσα στὸν ὠραῖο πύργο, ποῦ ἔχει ὅλα τὰ καλά, μὰ μαραίνεται ἀπὸ ψυχικὴ ἐρημιά. Ἡ ψυχικὴ μόνωση τῆς γυναίκας ἄρχισε νὰ χαλαρώνεται. Τὸ βιβλίον μπῆκε στὸ σπίτι, ἡ διακοσμητικὴ μόρφωση ποῦ καὶ ποῦ πλουτίζεται μὲ κάποια στοιχεῖα οὐσιαστικώτερα, τὰ δυνατώτερα γυναικεῖα ἄτομα ἀρχίζουν νὰ ζητᾶν ζωηρὰ τὰ δικαιώματά τους.

Μὰ ὅλ' αὐτὰ θὰ μένανε στὴ χώρα τῶν οὐτοπικῶν προσπαθειῶν, ἂν ἡ γυναῖκα δὲν κατακτοῦσε τὸν ἀληθινὸ στυλοβάτη τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας, ἂν δὲ γινόταν ἀνεξάρτητος παράγοντας δημιουργικῆς ἐργασίας. Καὶ ἐδῶ ἔγινε ἡ σημαντικώτατη ἀλλαγὴ.

Πολλὰ περιστατικά, μεγάλοι πόλεμοι, ποῦ τραβοῦσαν τοὺς ἄνδρες σὲ μεγάλες μάζες ἔξω ἀπὸ τὶς δουλιές των καὶ δημιουργοῦσαν κενὰ στὴν κοινωνικὴ οἰκονομία ὁ βιομηχανισμός, ποῦ ἤθελε πολλὰ καὶ φτηνὰ χέρια· τὸ κεφαλαιοκρατικὸ γενικὰ σύστημα, ποῦ ἔσπασε τὴν οἰκοτεχνία καὶ τὴ μικρὴ κλειστὴ βιοτεχνία καὶ ἀνάγκασε καὶ τὶς γυναῖκες ποῦ κέρδιζαν πρὶν κάτι στὸ σπίτι, νὰ τὸ κερδίζουν τώρα ἔξω καὶ προσφέροντας ἔτοιμα τὰ περισσότερα οἰκιακὰ προϊόντα ἄφησεν ἐλεύθερο πολὺν καιρὸ στὴ γυναῖκα καὶ συνάμα ἔκαμε πολὺ εὐκολώτερο τὸ κέρδος μὲ τὴν ἀνάληψη μισθωτῆς ἐργασίας· ἡ οἰκονομικὴ ἀδυναμία τοῦ μικροαστικοῦ σπιτιοῦ, ποῦ δὲ μποροῦσε πιά νὰ διατρέφῃ μὲξοδα τοῦ πατέρα ἢ τοῦ ἀδελφοῦ ἐνήλικα γερὰ κορίτσια, ποῦ μαραίνονταν διανοητικὰ καὶ ἠθικὰ περιμένοντας τὸν οὐρανόσταλτο λυτρωτὴ· ὅλοι αὐτοὶ καὶ ἄλλοι συντελεστές, ποῦ δὲν εἶναι ἔργο μου νὰ τοὺς ἀναπτύξω ἀπόψε, ἔφεραν μεγάλο ἀριθμὸ γυναικῶν ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι, τὶς ἔκαμαν αὐτοτελεῖς οἰκονομικούς παράγοντες σχετικὰ μὲ τὸ σπίτι των καὶ δημιούργησαν τὴ βάση γιὰ τὴν ἠθικὴ αὐτοτέλεια καὶ τὴν κατάκτηση ὅλων τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων. Τὸ φαινόμενο εἶναι γενικὸ σὲ ὅλες τὶς χώρες, ποῦ ζοῦν λίγο ἢ πολὺ μέσα στὸ ἀστικὸ καθεστῶς.

Καὶ τότε ξέσπασε σὲ ὅλες τὶς χώρες αὐτὲς ὁ ἀγῶνας τῆς γυναίκας γιὰ τὸν ἐξανθρωπισμὸ τῆς. Ἀπὸ σκοτεινὲς διαισθήσεις καὶ ἀπλοῦς πόθους προβαίνοντας ὀλοένα σὲ πιὸ φωτεινὴ καὶ καθαρὴ καὶ πραγματικώτερη

ἀντίληψη τῶν σκοπῶν του, ὁ ἀγώνας αὐτὸς ἔκαμε μεγάλες προόδους σὺν τῷ δέκατο ἕνατο καὶ εἰκοστὸν αἰῶνα.

Δὲν πρόκειται γιὰ ἑξανδρισμὸν τῆς γυναίκα, ὅπως τόσο συχνὰ παρεξηγήθη καὶ παραστάθη τὸ κίνημα. Αὐτὸ θὰ ἦταν ἡ ποιοὶ ἀφύσικη παραπλάνηση. Δὲν πρόκειται μόνο γιὰ τὴν ἀπόκτηση μερικῶν δικαιωμάτων, γιὰ τὰ ὅποια γίνεται μέγας θόρυβος, ἔτσι ποὺ πολλοὶ νὰ νομίζουν, ὅτι αὐτὸ εἶναι ὅλο τὸ ζήτημα, ἐν ᾧ μόνον αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ δὲν ἔχουν τὴ σημασία, ποὺ ταῦς ἀποδίδεται. Δὲν πρόκειται μόνο γιὰ τὸ περίφημο ζήτημα τῆς ψήφου, ποὺ ἔφτασε σχεδὸν μόνο αὐτὸ καὶ στὸν τόπο μας. Ὅλα αὐτὰ εἶναι ἑξωτερικά. Μόνον αὐτοὺς δὲν ἔχουν παρά λίγη σημασία. Οὔτε ἡ Ἑλληνίδα οὔτε ἡ Ἑλληνικὴ κοινωνία θὰ κέρδιζε τίποτε, ἂν δινόταν ψήφος σὺν τῶν γυναικῶν καὶ οἱ γυναῖκες ἔμεναν στὴ διανοητικὴ καὶ ψυχικὴ κατάσταση, ποὺ βρίσκονται σήμερα.

Ὁ Γυναικεῖος Ἀνθρωπισμὸς εἶναι ἕνα ἰδανικὸ ζῶν πολὺ βαθύτερο καὶ περιεκτικώτερο ἀπ' ὅλα αὐτά. Δὲν πρόκειται νὰ ἀλλάξη τὴ φύση τῆς ἡ γυναίκα ἢ νὰ καταργήσῃ τὸν προορισμὸν τῆς, δὲν πρόκειται νὰ αντικαταστήσῃ τὴν ψυχὴ τῆς μὲ τὴν ἀνδρική ψυχὴ οὔτε νὰ ἀσχοληθῇ σὲ ὅ,τι ἀκριβῶς ἀσχολεῖται ὁ ἄνδρας στὴν ἴδια ἔκταση καὶ μὲ τὸν ἴδιον τρόπο, πολὺ δὲ λιγώτερο νὰ μιμηθῇ καὶ τὴν ἑξωτερικὴν τοῦ ἐμφάνιση, τὰ φερσίματά του, τοὺς τρόπους του καὶ τὶς καλὰς ἢ κακὰς του συνήθειες. Πρόκειται νὰ μείνη γυναῖκα, ἰδιότυπο πλάσμα, διαφορετικὸ ἀπὸ τὸν ἄνδρα καὶ ἑξωτερικὰ καὶ ἐσωτερικὰ, μὰ συνάμα νὰ γίνῃ ἄνθρωπος τέλειος. Ὁχι ἑξανδρισμὸς μὰ ἑξανθρωπισμὸς τῆς γυναίκα εἶνε τὸ ἰδανικὸ τέρας τοῦ ἀγῶνα τῆς, ὅπως παραμένει καὶ τὸ ἰδανικὸ τέρας γιὰ τὸν ἄνδρα.

Τὸ ἀνθρώπινο εἶναι τῆς, τὴ θεία μοῖρά τῆς τὴν ἔχει μέσα τῆς, εἶναι δικαίωμά τῆς. «Οὐκ ἔνι ἄρρεν, οὐκ ἔνι θῆλυ».

Μὲ βάση τὴν παραγωγικὴν ἐργασίαν, ποὺ τῆς ἐξασφαλίζει τὴν οἰκονομικὴν αὐτοτέλειαν καὶ τὴν τοποθετεῖ στὸ ἴδιον ἐπίπεδο δυνατότητας γιὰ τὴ ζωὴ μὲ τὸν ἄνδρα, τῆς ἀνοίγεται ὁ δρόμος γιὰ κάθε τελειοποίησιν. Ἡ ἀνεξάρτητη καὶ ὑπεύθυνη δράσις στὴν κοινωνίαν τῆς δίνει τὸ σπουδαιότερον στοιχεῖον γιὰ νὰ ἀναπτυχθῇ σὲ ἠθικὴ προσωπικότητα. Ἡ καλλιέργεια τοῦ πνεύματος καὶ ὅλων τῶν ἰκανοτήτων τῆς τὴν προετοιμάζει γιὰ τὴ δημιουργικὴν ἐργασίαν—ἀνάλογον πάντα μὲ τὴν ψυχικὴν ἰδιοσυστασίαν τῆς—σὲ ὅλους τοὺς κύκλους τῆς ζωῆς ἀπὸ τὸν κατώτατον ὡς τὸν ἀνώτατον. Χειροτεχνία, κάθε μορφῆς, βιομηχανία, ἐμπόριον, ὑπαλ-

ἀληθία, καλές τέχνες, ἐπιστήμιες, κοινωνική πρόνοια, κοινοτικές καὶ δημόσιες λειτουργίαι καὶ ἡ ρύθμιση τῆς πολιτειακῆς λειτουργίας, ὅλοι οἱ κύκλοι, ἀρκεῖ νᾶχη τῇ θέληση, τὴν ἱκανότητα καὶ τὴν ἰδιοφυΐα, τῆς ἀνοίγονται μπροστὰ τῆς. Ἔχει τὴν ἐλευθερία καὶ τὸ δικαίωμα νὰ ἐργασθῇ δημιουργικὰ ἡ γυναῖκα. Καὶ τῇ στιγμή πού θᾶποκτήσῃ τὴν ἠθική τῆς αὐτοτέλεια καὶ τὴν ἐπίγνωση τοῦ ἐγὼ τῆς, τῶν δικαιωμάτων τῆς μὰ καὶ τῶν ὑποχρεώσεών τῆς ἀέναντι στοῦ σύνολο σᾶν τέλειος ἄνθρωπος, τότε καὶ αὐτὴ τῆς ζωῆς ἡ ὑπέριστα λειτουργία, πού ἡ γυναῖκα εἶναι ἰερέα τῆς, ἡ μητρότητα, θᾶ τῆς δίνῃ τὴν ἀληθινὴν χαρὰ τῆς δημιουργίας. Το σπῖτι θᾶ ὑψωθῇ γιατί θᾶ λείψῃ ἀπὸ μέσα κεῖ ἡ σκλαβιά, ἡ ψυχικὴ ἀναπηρία, ὁ παρασιτισμός. Καὶ ἡ ἐργασία τῆς γυναῖκας μέσα στο σπῖτι, πού καὶ τώρα ἔχει τόση δημιουργικότητα καὶ τόσες εὐθύνες, μὰ εἶναι τόσο παραγνωρισμένη ἀπὸ τὶς οἰκονομικὲς καὶ ἠθικὲς συνθῆκες, θᾶ πάρῃ τὴν ἀξία τῆς, γιατί θᾶ ἔχη συγκριτικὸ μέτρο τὴν ἄλλη τῆς ἐργασία.

Ἡ γυναῖκα ἀπολυτρωμένη, ἐξανθρωπισμένη καὶ σᾶν μητέρα καὶ σᾶν πολίτης καὶ σᾶν κοινωνικὸς παράγοντας θᾶ εἶναι πολὺ πιὸ καλύτερη ἀπὸ σήμερα. Θᾶ τινάξῃ ἀπὸ πάνω τῆς τὴν ψυχικὴ «ῥιστώνη», θᾶ νοιώσῃ τὴ σοβαρότητα τῆς ζωῆς. Καὶ τότε μόνο θᾶ αἰσθανθῇ καὶ μέσα στο σπῖτι τὴν ἀληθινὴν εὐδαιμονία, τὴν ὑπέριστα χαρὰ τῆς ἐνέργειας.

Κοιτάξετε πόσο αὐτόματα ὠχρῖᾶ δίπλα σᾶ αὐτὸ τὸ ἰδανικὸ, τὸ ὄραμα τῆς γυναῖκας, πού ζῆ μὲ ἀποκλειστικὸ τῆς ζωῆς τῆς σκοπὸ νὰ περιφέρῃ τὴν ἀνία τῆς, τὴν ἐλαφρότητά τῆς, τὸν παπαγαλλισμό τῆς, τὴν ψυχικὴ τῆς κενότητα ψιμυθιωμένη, διακοσμημένη ἀπὸ πολύχρωμα ὑφάσματα καὶ ἀρωματισμένη ἀπὸ πολυώνυμες μυρωδιές. Δὲν πρόκειται καὶ δὲν πρέπει νὰ λείψῃ ἡ ὁμορφιά ἀπὸ τὸν κόσμο, μὰ νὰ μπῆ στὴ θέση τῆς ψεύτικης ὁμορφιάς ἡ ἀληθινὴ, ἡ μόνη ἀξία νὰ μαγεύῃ τὶς ψυχές.

Καὶ τότε ἡ κοινωνία θᾶ αἰσθανθῇ διπλασιασμένες τὶς δημιουργικὲς τῆς δυνάμεις. Ἐνα κῆμα ὑγείας καὶ ἰσορροπίας ζωϊκῆς καὶ ψυχικῆς θᾶ χυθῇ ὀρμητικὰ μέσα στὴν ἀνθρώπινη ζωή. Πόσες γάγγραινες ἀληθινὲς τῆς σημερινῆς ζωῆς μας, πόσες κακομοιριές, πού δὲ θέλω νὰ ἐξετάσω ἀπόψε δὲ θᾶ βροῦν ἴσως τὴ ριζικὴ τους θεραπεία μὲ τὴ νέα κοινωνικὴ μορφή!

Καὶ τὸ ἰδανικὸ αὐτό, πού μᾶς παρουσιάζεται δημιουργημένο ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ κίνηση καὶ πού φυσικὰ δὲν περιμένουμε νὰ τὸ ἰδοῦμε τέλεια ἐνσαρκωμένο ἀπὸ τὴ μιὰ στιγμή στὴν ἄλλη, γιατί οὔτε θαύματα οὔτε

ἄλλατα γίνονται στὴν κοινωνικὴ ζωὴ, ὁλοένα γίνεται ἐντονώτερο καὶ προβαίνει σιγὰ σιγὰ θετικώτερα πραγματοποιημένο στὶς χῶρες, πού βαδίζουν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ σύγχρονου πολιτισμοῦ. Πολυποίκιλα εἶναι τὰ φανερώματά του. Μὰ γιὰ νὰ ἰδοῦμε κείνο, πού ἰδιαίτερα μᾶς ἐνδιαφέρει ἀτόψε, δὲν ἔχουμε παρὰ γὰ προσέξουμε στὶς μεγάλες ἀλλαγές, πού ἔγιναν στὰ ἐκπαιδευτικὰ ἰδεώδη καὶ τὰ μορφωτικὰ συστήματα τῆς γυναικείας τὰ τελευταῖα χρόνια καὶ πού εἶναι ἀποτελέσματα τοῦ νέου ἰδανικοῦ τῆς ζωῆς της.

*
* *

Ἡ γυναικεία ἐκπαίδευση εἶχε διαμορφωθῆ πρὸ πάντων μὲ τὴν ἐπίδραση τοῦ διακοσμητικοῦ ἰδανικοῦ τῆς ζωῆς της. Τὰ νεώτερα κράτη, τὰ ἄστικά, εἶχαν θεωρήσει τὴ μόρφωση τῆς γυναίκας πέραν ἀπὸ τὸ δημοτικὸ σχολεῖο γιὰ ὑπόθεση ἰδιωτικὴ. Ἡ κατάσταση αὐτὴ ἀρχίζει ν' ἀλλάξῃ ἀπότομα στὰ τέλη τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος. Στὴν Ἀμερική, στὴ Γαλλία, Ἀγγλία, Γερμανία διατυπώνονται μὲ μιᾶς καὶ σὲ διάφορες παραλλαγές καὶ διαβαθμίσεις ἀρχίζουν καὶ νὰ ἐφαρμόζονται τὰ νέα αἰτήματα τῆς γυναικείας παιδείας. Ὅχι πιά ἐκπαίδευση χωρὶς σοβαρὸ σκοπὸ, μ' ἓνα μωσαϊκὸ ἀπὸ γνώσεις, ἓνα λίγο ἀπ' ὅλα γιὰ ἐπίδειξη, μιὰ προσποίηση καλλιτεχνικῶν διαθέσεων καὶ φιλολογικῶν κλίσεων, μ' ἓναν παταγαλλισμό ξένων γλωσσῶν καὶ τὸ πολὺ πολὺ καὶ λίγα ἐργόχειρα καὶ οἰκιακὴ οἰκονομία γιὰ δόση τάχα πρακτικότητας, σὰν προετοιμασία τάχα γιὰ τὰ ἔργα τῆς οἰκοδέσποινας καὶ μητέρας. Τώρα χρειάζεται ἐκπαίδευση μὲ σοβαρὸ τέλεσμα, ἀνάλογη ἢ ὅμοια ἢ καὶ ἀπαράλλαχτη ὅπως ἢ ἀνδρική, μὲ σχολεῖι μέσης ἐκπαιδεύσεως ἰσοδύναμα, μὲ δικαιώματα στὸ τέλος τῶν σπουδῶν τὰ ἴδια μὲ τῶν ἀνδρῶν, μὲ ἐπαγγελματικὰ σχολεῖα σοβιετὰ παρόμοια μὲ τὰ ἀνδρικά ἢ καὶ μὲ τὴν ὀριζικώτερη ἀκόμη λύση τῆς συνεκπαιδεύσεως (coeducation) σ' ὅλους τοὺς βαθμοὺς τῶν σχολείων. Κι' αὐτὰ τὰ οἰκιακὰ ἔργα, ἢ ἐπιστήμη τοῦ σπιτιοῦ, παίρνουν ξεχωριστὴ σοβαρώτατη θέση στὸ συνολικὸ σύστημα τῆς γυναικείας ἀνατροφῆς. Εἰδικὰ σχολεῖα προετοιμάζουν τὸ κατάλληλο προσωπικὸ, εἰδικὰ σχολεῖα μορφώνουν κορίτσια ὅλων τῶν κοινωνικῶν τάξεων καὶ σ' ὅλα τὰ ἄλλα σχολεῖα τὰ μαθήματα αὐτὰ γίνονται οὐσιαστικώτερα καὶ πλουτίζονται καὶ μὲ ἄλλα σχετικὰ μὲ τὰ καθήκοντα τῆς μητρότητας (παιδοκομία, ὑγιεινὴ κτλ.). Κι' ἔτσι δείχνεται ὁλοφάνερα, ὅτι ἡ νέα κίνησις αὐτὴ ἀντὶ νὰ εἶναι ἐχθρική πρὸς τὴν οἰ-